

יט נד, נה וידבר יהוה אל־משה בהר סיני לאמר: דבר אל־בני ישראל ואמרת פח בהר אלהם כי תבאו אל־הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת נו ליהוה: שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את־נו תבואתה: ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליהוה שדך נח לא תזרע וכרמך לא תזמר: את ספיח קצירך לא תקצור ואת־ענבי נזירך נו לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ: והייתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ס ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך: ולבהמתך ולחיה סא אשר בארצך תהיה כל־תבואתה לאכל: וספרת לך שבע פט ב שבת שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבת השנים סב תשע וארבעים שנה: והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור

תרגום אונקלוס

נד ומליל יי עם משה בטורא דסיני למימר נה מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי תעלון לארעא די אנא יחב לכון ותשמט ארעא שמטתא קדם יי נו שית שנין תזרע חקלך ושית שנין תכסח כרמך ותכנול ית עללתה נו ובשפתא שביעתא ניה שמטתא יהי לארעא דתשמט קדם יי חקלך לא תזרע וכרמך לא תכסח נה ית פתי דחצדך לא תחצד וית ענבי שבקך לא תקטוף שנת שמטתא יהי לארעא נט ותהי שמטת ארעא לכון למיכל לך ולעבדך ולאמתך ולאגירך ולתותבך דדירין עמך ס ולבעירך ולחיתא די בארעך תהי כל עללתה למיכל סא ותמני לך שבע שמיטין דשנין שבע שנין זמנין ויהון לך יומי שבע שמיטין דשנין ארבעין ותשע שנין סב ותעבר שופר יבכא בירחא שביעאה בעשורא

פירוש רש"י

לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית, אלא הכל יהיו שווים בה, אתה ושכירך ותושבך: שבת הארץ לכם לאכלה. מן השבות אתה אוכל, ואי אתה אוכל מן השמור: לך ולעבדך ולאמתך. לפי שנאמר "ואכלו אבני עמך" (שמות יז:יח), יכול יהיו אסורים באכילה לעשירים, תלמוד לומר "לך ולעבדך ולאמתך", הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן: ולשכירך ולתושבך. אף הגוים: (ס) ולבהמתך ולחיה. אם חיה אוכלת, בהמה לא כל שכן, שמזונותיה עליך, מה תלמוד לומר "ולבהמתך", מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית, פלה לחיה מן השדה, פלה לבהמתך מן הבית: (סא) שבת שנים. שמטות שנים. יכול יעשה שבע שנים רצופות שמטה ויעשה יובל אחריהם, תלמוד לומר "שבע שנים שבע פעמים", הוי אומר כל שמטה ושמטה בזמנה: והיו לך ימי שבע וגו'. מגיד לך שאף על פי שלא עשית שמטות, עשה יובל לסוף מ"ט שנה, ופשוטו של מקרא, יעלה לך חשבון שנות השמטות למספר מ"ט: (סב) והעברת. לשון "ויעבירו קול במחנה" (שמות כז:ג), לשון הכרזה:

(נד) בהר סיני. מה ענין שמטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני. אף פלן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. כך שנויה בתורת כהנים. ונראה לי שפך פרושה, לפי שלא מציינו שמטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה פלן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד פאן על כל דבור שנדר למה שמסיני היו כלם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב: (נה) שבת לח'. לשם ה', כשם שנאמר בשבת בראשית: (נו) יהיה לארץ. לשדות ולכרמים: לא תזמר. שקוצצין זמורותיה, ותרגומו "לא תכסח", ודומה לו "קוצים כסוחים" (ישעיה יג:טו), "שרפה באש כסוחה" (תהלים מזמור עט שלנו:יז): (נח) את ספיח קצירך. אפלו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר, הוא קרוי 'ספיח': לא תקצור. להיות מחזיק בו כשאר קציר, אלא הפקר יהיה לכל: נזירך. שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם: לא תבצר. אותם אינך בוצר, אלא מן המפקר: (נט) והייתה שבת הארץ וגו'. אף על פי שאסרתים עליך,

יט

סג

לְחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: וְקֹדְשָׁתְּם אֶת שְׁנַת

בהר

הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל־יִשְׂבִּיָּהּ יוֹבֵל הוּא תִהְיֶה לְכֶם

סד

וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֶחְזָתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשָׁבוּ: יוֹבֵל הוּא שְׁנַת

הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִהְיֶה לְכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא

סה

תִּבְצְרוּ אֶת־נִזְרֶיהָ: כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת־

כ

סו, א

תְּבוּאָתָהּ: בְּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשָׁבוּ אִישׁ אֶל־אֶחְזָתוֹ: וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְּכָר

שני

בְּלַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אֶחָיו: בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר

ג הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ בְּמִסְפַּר שָׁנֵי־תְבוּאָת יִמְכַרְלָךְ: לְפִי | רַב הַשָּׁנִים

תִּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעַט הַשָּׁנִים תִּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאָת הוּא

תרגום אונקלוס

לִירְחָא בַּיּוֹמָא דְכַפּוּרָא תַעֲבִירוּ שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעֵכוֹן סג וְתִקְדְּשׁוּן יַת שְׁנַת חֲמִשִּׁין שָׁנִין וְתִקְרוּן חֲרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יִתְבָּהָא יוֹבֵלָא הִיא תְּהִי לְכוּן וְתִתּוּבוּן גְּבַר לְאַחְסִנְתָּהּ וּגְבַר לְזִרְעִיתָהּ תִּתּוּבוּן סד יוֹבֵלָא הִיא שְׁנַת חֲמִשִּׁין שָׁנִין תְּהִי לְכוּן לֹא תִזְרְעוּן וְלֹא תִחְצְדוּן יַת כְּתָהָא וְלֹא תִקְטְפוּן יַת שְׁבָקָהָ סה אַרִי יוֹבֵלָא הִיא קוֹדֶשׁא תְּהִי לְכוּן מִן חֲקֵלָא תִיכְלוּן יַת עֲלִלְתָּהּ סו בְּשִׂתָּא דִּיִּבְלָא הָדָא תִתּוּבוּן גְּבַר לְאַחְסִנְתָּהּ א וְאַרִי תִזְבוּן זְבִינִין לְחִכְרָךְ אוֹ תִזְבוּן מִיָּדָא דְחִכְרָךְ לֹא תוֹנוּן גְּבַר יַת אַחֵוּהִי ב בְּמִנִּין שָׁנָא כְּתֵר יוֹבֵלָא תִזְבוּן מִן חִכְרָךְ בְּמִנִּין שָׁנֵי עֲלִלְתָּא יִזְבוּן לךָ ג לְפוּם סְגִיאוֹת שָׁנָא תִסְגִי זְבִינֵוּהִי וּלְפוּם זְעֵרוֹת שָׁנָא תִזְעֵר זְבִינֵוּהִי אַרִי מִנִּין עֲלִלְתָּא הוּא

פירוש רש"י

נֶאמַר "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֶחְזָתוֹ", אֵלָא לְרַבּוֹת הַמוֹכֵר שְׂדֵהוּ וְעַמֵּד בְּנוֹ וּגְאֻלָּה, שְׁחֹזְרַת לְאִבּוֹ בַּיּוֹבֵל:

סדר כ (א) וְכִי תִמְכְּרוּ וְגו'. לְפִי פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה, מִנִּין כְּשִׂאתָהּ מוֹכֵר, מְכוּר לְיִשְׂרָאֵל חִכְרָךְ, תִּלְמוּד לּוֹמֵר "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְּכָר, לַעֲמִיתְךָ" מְכוּר. וּמִנִּין שְׂאֵם בְּאֵת לְקִנּוּת, קָנָה מִיִּשְׂרָאֵל חִכְרָךְ, תִּלְמוּד לּוֹמֵר "אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ": אֵל תּוֹנוּ. זוֹ אֹנָאת מְמוּן: (ב) בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה. זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיֵשֵׁב הַמְּקָרָא עַל אֶפְנִי, עַל הָאֹנָאָה כֹּא לְהִזְהִיר, כְּשִׁתְּמַכֵּר אוֹ תִקְנֶה קָרְקַע דְּעוֹ פְּמָה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וְתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת יִמְכּוֹר הַמוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהִרִי סוּפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בְּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְעַטּוֹת וְזֶה מוֹכְרָה בְּדָמִים יִקְרִים הִרִי נִתְאַנָּה לּוֹקַח, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרַבּוֹת וְאֵכֵל מִמֶּנָּה תְבוּאוֹת הַרְבֵּה הִרִי נִתְאַנָּה מוֹכֵר, לְפִיכֶךְ צָרִיךְ לְקִנּוּתָהּ לְפִי הַזְּמַן, וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר "בְּמִסְפַּר שָׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכַר לךָ", לְפִי מִנִּין שָׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתִּהְיֶה עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקַח תִּמְכּוֹר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ מִכָּאן שֶׁהַמוֹכֵר שְׂדֵהוּ אֵינוֹ רְשָׁאי לְגֵאוּל פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמוּד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקַח מִיּוֹם לְיוֹם, וְאִפְלוּ יֵשׁ שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְכָרָהּ לוֹ בְּקִמּוֹתֶיהָ. ו"שָׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוֹמֵר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שְׂדֵפוֹן, וּמַעוֹט שָׁנִים שָׁנִים: (ג) תִּרְבֶּה מִקְנָתוֹ. תִּמְכְּרֶנָּה בְּיוֹקֵר: תִּמְעִיט מִקְנָתוֹ. תִּמְעִיט בְּדָמֶיהָ:

בַּיּוֹם הַכַּפָּרִים. מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר "בַּיּוֹם הַכַּפָּרִים" אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בַּעֲשׂוֹר לְחֹדֶשׁ, אִם כֵּן לְמָה נֶאמַר "בַּעֲשׂוֹר לְחֹדֶשׁ", אֵלָא לּוֹמֵר לךָ, תִּקְיַעַת עֲשׂוֹר לְחֹדֶשׁ דּוּחָה שְׁבַת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאִין תִּקְיַעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה דּוּחָה שְׁבַת בְּכָל אַרְצְכֶם אֵלָא בְּבֵית דִּין בְּלִבְדָּ: (סג) וְקֹדְשָׁתְּם. בְּכַנִּיסְתָּהּ מִקְדָּשֵׁין אוֹתָהּ בְּבֵית דִּין, וְאוֹמְרִים מִקְדָּשֵׁת הַשָּׁנָה: וְקְרַאתֶם דְּרוֹר. לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצַע, בֵּין שְׁלֹא כְּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשְׁנִמְכָּר. אִמֵּר רַבִּי יְהוּדָה, מַהוּ לְשׁוֹן דְּרוֹר, כְּמַדִּיר בִּי דִירָא וְכוּ', שְׂדֵר בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא רוּצָה, וְאֵינוֹ בְּרִשׁוֹת אַחֵרִים: יוֹבֵל הוּא. שָׁנָה זֹאת מְבַדֵּלֶת מִשְׂאָר שָׁנִים בְּנִקְיַבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּה, וּמָה שְׁמָה, יוֹבֵל שְׁמָה, עַל שֵׁם תִּקְיַעַת שׁוֹפָר: וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֶחְזָתוֹ. שֶׁהַשְּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן: וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשָׁבוּ. לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע: (סד) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה. מַה תִּלְמוּד לּוֹמֵר, לְפִי שְׁנֵאמַר "וְקֹדְשָׁתְּם וְגו'", כִּדְאִיתָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (דף ה'): וּבַתּוֹרַת כְּהֵנִים: אֶת גְּזֵרֶיהָ. אֶת הַעֲנֻבִים הַמִּשְׁמֵרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אֶתָּה מִן הַמְּפָקְרִים. כְּשֵׁם שְׁנֵאמַר בְּשִׁבְעִיעִית כֶּךָ נֶאמַר בַּיּוֹבֵל. נִמְצָאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ, שְׁנַת מ"ט שְׁמֻטָּה וְשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים יוֹבֵל: (סו) קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְכֶם. תּוֹפְסַת דְּמִיָּה כְּהִקְדָּשׁ. יְכוּל תִּצָּא הִיא לְחִלּוּן, תִּלְמוּד לּוֹמֵר "תִּהְיֶה", בְּהִיְתָהּ תִּהְיֶה: מִן הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ. עַל יְדֵי הַשָּׂדֶה אֶתָּה אוֹכֵל מִן הַבֵּית, שְׂאֵם כְּלָה לְחִיָּה מִן הַשָּׂדֶה צָרִיךְ אֶתָּה לְבַעַר מִן הַבֵּית, כְּשֵׁם שְׁנֵאמַר בְּשִׁבְעִיעִית כֶּךָ נֶאמַר בַּיּוֹבֵל: (סו) תָּשָׁבוּ אִישׁ אֶל אֶחְזָתוֹ. וְהִרִי כְּבַר

כ

ד מִכֹּר לָךְ: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת-עַמִּיתוֹ וַיִּרְאֵתָּ מֵאֲלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה

בהר

ה אֱלֹהֵיכֶם: וְעַשִׂיתֶם אֶת-חֻקֹּתַי וְאֶת-מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וְעַשִׂיתֶם אֹתָם

שלישי 2

ו וַיִּשְׁבַּתֶּם עַל-הָאָרֶץ לְבַטַּח: וּנְתַנֶּה הָאָרֶץ פְּרִיָּהּ וְאֶכְלֹתֶם לְשֹׁבְעַ וַיִּשְׁבַּתֶּם

ז לְבַטַּח עֲלֵיהֶּ: וְכִי תֹאמְרוּ מֵה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא

ח נֶאֱסַף אֶת-תְּבוּאָתָנוּ: וְצוֹיֵתִי אֶת-בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעַשְׂתָּ אֶת-

ט הַתְּבוּאָה לְשֵׁשׁ הַשָּׁנִים: וְזָרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וְאֶכְלֹתֶם מִן-

י הַתְּבוּאָה יִשָּׁן עַד | הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד-בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹאכְלוּ יִשָּׁן: וְהָאָרֶץ

יא לֹא תִמְכַר לְצִמְתָּת כִּי-לִי הָאָרֶץ כִּי-גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אֹתָם עִמָּדִי: וּבְכָל

רביעי ג 2

יב אֶרֶץ אַחֲזַתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ לָאָרֶץ: כִּי-יָמוּד אַחִידָ ז

יג וּמִכֹּר מֵאֲחֲזַתּוֹ וּבֹא גְאֻלוֹ הִקְרַב אֵלָיו וְגֹאֵל אֶת מִמְכָּר אָחִיו: וְאִישׁ כִּי לֹא

תרגום אונקלוס

מזבן לך ד ולא תונונו גבר ית חברה ותדחל מאלהיך ארי אנה יי אלהיכו ה ותעבדו ית קימי ית דיני תשרון ותעבדו יתהו ויתבון על ארעא לרצון ו ותמן ארעא אבה ותיכלון למשבע ותיבון לרצון עלה ז וארי תימרון מא ניכול בשתא שביעתא הא לא נזרע ולא נכנול ית עללתנא ח ואפקד ית ברפתי לכוך בשתא שתינתא ותעבד ית עללתא לתלת שנין ט ותזרעו ית שתא תמינתא ותיכלון מן עללתא עתיקא עד שתא תשיעתא עד מעל עללתא תיכלון עתיקא י וארעא לא תזבון לחלוטין ארי דילי ארעא ארי דירין ותותבין אתון קדמי יא ובכל ארעא אחסנתכון פרקנא תתנון לארעא יב ארי יתמסכן אחוד ויזבון מאחסנתה וייתי פריקה דקריב לה ויפרוק ית זביני אחוהי יג וגבר ארי לא פירוש רש"י

שהוא עת בא תבואתה של שמינית לתוך הבית, שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות ובתשרי הוא עת האסיף לבית. ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים, בששית שלפני השמטה השביעית, שהן בטלין מעבודת קרקע שתי שנים רצופות, השביעית והיובל. ומקרא זה נאמר בשאר השמטות פלן: (י) והארץ לא תמכר. לתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא הלוקח כובשה: לצמתת. לפסיקה, למכירה פסוקה עולמית: פי לי הארץ. אל תרע עינך בה שאינה שלך: (יא) ובכל ארץ אחזתכם. לרבות בתים ועבד עברי, ודבר זה מפרש בקדושין בפרק א' (דף כא). ולפי פשוטו סמוך לפרשה שלאחריו, שהמזכר אחזתו רשאי לגאולה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו, ואין הלוקח יכול לעכב: (יב) פי ימוך אחיד ומכר. מלמד שאין אדם רשאי למכר שדהו אלא מחמת דוחק עני: מאחזתו. ולא פלה, למדה תורה דרך ארץ שישיר שדה לעצמו: וגאל את ממכר אחיו. ואין הלוקח יכול לעכב: (יג) ואיש כי לא

(ד) ולא תונו איש את עמיתו. כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר, מי יודע אם נתפונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלהיך, היודע מחשבות הוא יודע, כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו "ויראת מאלהיך": (ה) וישבתם על הארץ ל בטח. שבעון שמטה ישראל גולים, שנאמר "אז תרצה הארץ את שבתתיה וגו' והרצת את שבתתיה" (לקמן כבלב), ושבעים שנה של גלות בכל כנגד שבעים שמטות שבטלו היו: (ו) ונתנה הארץ וגו' וישבתם ל בטח עליה. שלא תדאגו משנת בצרת: ואכלתם לשבע. אף בתוך המעים תהא בו ברכה: (ז) ולא נאסף. אל הבית: את תבואתנו. כגון יין ופרות האילן וספיחין הבאים מאליהם: (ח) לשלש השנים. לקצת הששית, מניסן ועד ראש השנה, ולשביעית ולשמינית, שייזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן: (ט) עד השנה התשיעת. עד חג הסוכות של תשיעית,

מפתח סדרי התנ"ך ערכים בראשי הסדרים: הפסוק האוסר הונאה במסחר נקבע כראש סדר. זוהי קביעה מיוחדת ביותר, אחת מתוך שתיים בכל חומשי התורה, בהן ראש הסדר הוא בפסוקים הראשונים של הפרשה אך לא בפתיחתה. [השני הוא שמות טו] שני מקרים אלו, מתוך 154 ראשי הסדרים, הם היוצא מהכלל המלמד על הכלל כולו, על המגמה החינוכית של החלוקה לסדרים. הנושאים בהם עוסקת כאן התורה הם שמיטה ויובל. שמיטה חלה אחת לשבע שנים, יובל הוא שנת החמישים והם משמעותיים לבעלי הקרקעות, אך דיני מסחר חלים בכל יום ויום והם נוגעים לכל אחד ואחד. [ראה גם רש"י ויקרא טז:ג] זאת ועוד, מהות דיני שמיטה ויובל היא שלא להיות משועבד לרווח ממון, זו בדיוק הנקודה הפנימית שבעטיה אדם עלול להונות במקח וממכר. וכך גם יקבע ראש הסדר הבא בפסוק שמחייב לסייע כלכלית והאוסר לנצל סיוע זה לצבירת ממון אישי [איסור ריבית].

כ יִהְיֶה־לוֹ גֹאֵל וְהִשְׁיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: וַחֲשַׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ
 טו וְהָשִׁיב אֶת־הָעֶדְף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַרְלוֹ וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ: וְאִם לֹא־מָצָאָה יָדוֹ
 דִּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֵה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וַיִּצָּא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב
 טז לְאַחֲזָתוֹ: וְאִישׁ כִּי־יִמְכַר בֵּית־מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה צא חמישי 3 ד
 יז וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תָּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תְּהִיָּה גְאֻלָּתוֹ: וְאִם לֹא־יִגְאֹל
 יח עַד־מְלֹאת לוֹ שְׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבֵּית אֲשֶׁר־בְּעִיר אֲשֶׁר־לֹא [לו] חֲמָה
 יט לְצִמְיַתָּה לְקִנְיָה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יִצָּא בַּיּוֹבֵל: וּבְתֵי הַחֲצִיִּים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
 כ הַלְוִיִּם בְּתֵי עָרֵי אַחֲזָתָם גְּאֻלָּת עוֹלָם תְּהִיָּה לְלוֹיִם: וְאֲשֶׁר יִגְאֹל מִן־הַלְוִיִּם

תרגום אונקלוס

יהי לה פריק ותדבק ידה וישפח כמסת פרקנה יד ויחשב יד שני זבינוהי ויתב ית מותרא לגבר די זפן לה ויתוב לאחסנתה
 טו ואם לא תשפח ידה כמסת אתב לה ויהי זבינוהי בידא דזבן תהא עד שתא דיובלא ויפוק ביובלא ויתוב לאחסנתה טו וגבר ארי זבן
 בית מותב קרתא מקפא שור ותהי פורקנה עד משלם שתא דזבינוהי עזן בעזן תהי פורקנה יז ואם לא יתפרק עד משלם לה שתא שלמתא
 ויקום ביתא די בקרתא די לה שורא לחלוטין לדי זבן תהא לדרוהי לא יפוק ביובלא יח ובתי פצחיא די לית להון שור מקף סחור סחור
 על חקל ארעא יתחשב פרקנא תהי לה וביובלא יפוק יט וקרני לינאי בתי קרוי אחסנתהון פורקן עלם תהי ללינאי כ ודי פרוק מן לינאי

פירוש רש"י

יהיה לו גאל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים,
 אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו: (יד) וחשב את שני ממכרו. כמה
 שנים היו עד היובל, כך וכך, ובכמה מכרתיה לך, כך וכך,
 עתיד היית להחזירה ביובל, נמצאת קונה מספר התבואות
 כפי חשבון של כל שנה, אכלת אותה שלש שנים או ארבע,
 הוצאת את דמיהן מן החשבון וטול את השאר, וזהו והשיב את
 העדף בדמי המקח על האכילה שאכלה, ויתנם ללוקח:
 לאיש אשר מכר לו. המוכר הזה שב לגאולה:
 (טו) די השיב לו. מכאן שאינו גואל לחצאין: עד שנת היובל.
 שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום, שהיובל משמט בתחלתו:
 (טז) בית מושב עיר חומה. בית בתוך עיר המקפת חומה מימות
 יהושע בן נון: והיתה גאלתו. לפי שנאמר בשדה שיוכל לגאולה
 משתי שנים ואילך כל זמן שירצה, ובתוך שתי שנים הראשונים
 אינו יכול לגאולה, הצריך לפרש בזה שהוא חלופ, שאם רצה
 לגאול בשנה ראשונה גאולה, ולאחר מכאן אינו גאולה:
 והיתה גאלתו. של בית: ימים. מי שנה שלמה קרויים ימים,
 וכן "תשב הנער אתנו ימים" (בראשית כא:ד):
 (יז) וקם הבית וגו' לצמיתת. יצא מכחו של מוכר ועומד בכחו של
 קונה: ואשר לא חמה. "לו" קריבן. אמרו רבותינו זכרונם לברכה,
 אף על פי שאין לו עכשו, הואיל והיתה לו קדם לכן. ועיר'

מפתח סדרי התנ"ך הפטרת סדר כ מתוכחת הנביא ישעיה (ט:כג) האומר שהמעמדות יתבטלו וכולם יסבלו בשווה. והיה כעם פכהן כעבד פאדניו כשפחה
 כגברתה כקונה כמוכר כמלוה כלזה כנשה כאשר נשא בו: זהו עונש במידה כנגד מידה, עקב אי קיום המצוות שנועדו לצימצום הפער החברתי כלכלי.

כ

וַיֵּצֵא מִמֶּכְר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיָּבֵל כִּי בְּתֵי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם

בהר

כא

כֹּא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְשָׂדֵה מַגֵּרֶשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא

ח ה °

צב

וְכִי־יִמּוֹךְ אַחִיד וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ

ב גר ותושב וחי עמך: אל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי

ג, ד אחיד עמך: אֶת־כֶּסֶפְךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבִמְרִבִּית לֹא־תִתֵּן אֶכְלָךְ: אֲנִי

יהוה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת לְכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן

י ששי 4 i

צג

ה להיות לְכֶם לְאֱלֹהִים: וְכִי־יִמּוֹךְ אַחִיד עִמָּךְ

ו וּנְמַכְר־לְךָ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד: כְּשֹׁכֵיר כְּתוֹשֵׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת

ז הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: וַיֵּצֵא מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־

תרגום אונקלוס

ויפוק זבין ביתא וקרמא אחסנתה ביובלא ארי בתי קרוי לינאי היא אחסנתהון בגו בני ישראל כא וחקל רוח קרויהון לא ינדפן ארי אחסנת עלם הוא להון
 א וארי יתמספן אחוד ותמוט ידה עמך ותתקף בה דיר ותותב ויחי עמך ב לא תסב מנה חבוליא ורביתא ותדחל מאלהך ויחי אחוד עמך ג ית כספך לא תתן לה בחבוליא וברביתא לא תתן מיכלך
 ד אנא יי אלהכון די אפקית יתכון מארעא דמצרים למתן לכון ית ארעא דכנען למחוי לכון לאלה ה וארי יתמספן אחוד עמך וינדפן לך לא תפלח בה פלחן עבדין ו פאגירא כתותבא יהי עמך עד שתא דיובלא יפלח עמך ז ויפוק מעמך הוא ובנוהי עמה ויתוב לזרעיתה
 פירוש רש"י

נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו, ומורה לעצמו התר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הצריך לומר "ויראת מאלהיך". או התולה מעותיו בגוי כדי להלוותם לישראל ברבית, הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו, לכך הצריך לומר "ויראת מאלהיך": (ד) אשר הוצאתי וגו'. והבחנתי בין בכור לשאינו בכור, אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעות לישראל ברבית ואומר של גוי הם. דבר אחר, "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים", על מנת שתקבלו עליכם מצוותי ואפלו הן כבודות עליכם: לתת לכם את ארץ כנען. בשכר שתקבלו מצוותי: להיות לכם לאלהים. שפל הדר בארץ ישראל אני לו לאלהים, וכל היוצא ממנה כעובד עבודת אלילים: (ה) עבדת עבד. עבודה של גנאי שיהא נכר בה כעבד, שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ, ולא ינעול לו מנעליו: (ו) כשכיר כתושב. עבודת קרקע ומלאכת אמנות כשאר שכירים התנהג בו: עד שנת היבל אם פגע בו יובל לפני שש שנים, היובל מוציא: (ז) הוא ובניו עמו. אמר רבי שמעון, אם הוא נמכר בניו מי מכרן, אלא מכאן שרבו חזיב במזונות בניו: ואל

חמש מצוות העוסקות בהתייחסות הראויה לממון נבחרו להיות בראשי סדרים.

סדר יז בשמות פותח באיסורי נגישה ונשך בהלוואה: "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך".

סדר כ בויקרא פותח באיסור הונאת ממון: "וכי תמכרו... אל תונו איש את אחיו".

סדר כא בויקרא פותח במצווה להחזיק ידו של מי שנחלש, אך ללא לקיחת ריבית: "וכי ימוך אחיד ומטה ידו עמך והחזקת בו".

סדר יג בדברים פותח בחובת הלוואה לאביון למרות החשש שהוא לא יחזיר לפני השמיטה: "לא תאמץ את לבךך ולא תקפץ את ירך מאחיד האביון"

סדר כ בדברים עוסק במצוות שכחה: "...ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה..."

כא

ח

אֶחָזֶת אֲבֹתָיו יֵשׁוּב: כִּי־עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר

בהר

ט, י

יִמְכְרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד: לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ

יא

אֲשֶׁר יִהְיוּ־לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיב־לְיָדְכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה: וְגַם

מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתֶּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר

יב

הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לְכֶם לְאֶחָזָה: וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם

לְרֵשֶׁת אֶחָזָה לְעֵלְמָה בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֶחָיו

יג

לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ: וְכִי תִשָּׂיג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ

צד שביעי ז

וּמִן אַחֲיֶיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר תוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעַקֵּר מִשְׁפַּחַת גֵּר: אַחֲרַי נִמְכַר

טו

גֹּאֲלָה תִהְיֶה־לוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאֲלֶנּוּ: אוֹ־דָדּוֹ אוֹ בֶן־דָּדּוֹ יִגְאֲלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאֵר

טז

בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאֲלֶנּוּ אוֹ־הַשִּׁיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: וְחָשַׁב עִם־קִנְהוֹ מִשְׁנֵת

הַמְּכָרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְהָיָה כְּסֶף מִמְּכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שְׁכִיר

תרגום אונקלוס

ולאחסנת אבהותיהי יתוב ח ארי עבדי אנון די אפקית יתהון מארעא דמצרים לא ינדבנון זבון עבדין ט לא תפלח בה בקשיו ותדחל מאלהך י ועבדך ואמתך די יהון לך מן עממיא די בסתרניכון מנהון תקנון עבדין ואמהון יא ואף מבני תותביא ערליא דדירין עמכון מנהון תקנון ומזרעיתהון דעמכון די אתילידו בארעכון ויהון לכון לאחסנא יב ותחסון יתהון לבניכון בתריכון לירותת אחסנא לעלם בהון תפלחון ובאחיוכו בני ישראל גבר באחוהי לא תפלח בה בקשיו יג וארי תדבק יד ערל ותותב עמך ויתמספן אחוץ עמה ויזדבן לערל תותב עמך או לארמי זרעית גיורא יד בתר דיזדבן פרקנא תהי לה חד מאחוהי יפרקנא טו או אח אבוהי או בר אח אבוהי יפרקנא או מקריב בשרה מזרעיתה יפרקנא או תדבק ידה ויתפרק טז ויחשב עם זבנה משתא דאזדבן לה עד שתא דיובלא ויהי כסף זבינהי במנין שניא פיומי אגירא פירוש רש"י

איש באחיו. להביא נשיא בעמיו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך: (יג) יד גר ותושב. גר והוא תושב, כתרגומו "ערל ותותב", וסופו מוכיח, "ונמכר לגר תושב": וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרם לו שיעשיר, דבוקו עמך: ומך אחיך עמו. מי גרם לו שיעמוך, דבוקו עמו, על ידי שלמד ממעשיו: משפחת גר. זה גוי, כשהוא אומר לעקר, זה הנמכר לעבודת אלילים עצמה להיות לה שמש, ולא לאלהות אלא לחטב עצים ולשאב מים: (יד) גאלה תהיה לו. מיד, אל תניחהו שיעטמע: (טז) עד שנת היבל. שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל, שהרי פיובל יצא, כמו שנאמר למטה "ויצא בשנת היבל" (פסוק כ). ובגוי שתחת ידך הכתוב מדבר, ואף על פי כן, לא תבא עליו בעקיפין, מפני חלול ה', אלא כשפא לגאל, דקדק בחשבון, לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הגוי מן דמיו. אם היו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה, נמצא שקנה הגוי עבודת שנה במנה, ואם שהה זה אצלו חמש שנים וכא לגאל ינכה לו חמשה מנים ויתן לו העבד ט"ו מנים, וזהו "והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו", חשבון המגיע לכל שנה ושנה יחשב כאלו נשכר עמו כל שנה במנה וינכה לו:

אחות אבותיו. אל כבוד אבותיו, ואין לזלזלו בכך: אחות. חזקת: (ח) כי עבדי הם. שטרי קודם: לא ימכרו ממכרת עבד. בהכרזה, כאן יש עבד למכור, ולא יעמידנו על אבן הלקח: (ט) לא תרדה בו בפרך. מלאכה שלא לצורך כדי לענותו, אל תאמר לו החם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך, עזור תחת הגפן עד שאבוא. שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך, הרי הדבר הזה מסור ללב, לךך נאמר "ויראת": (י) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך. אם תאמר, אם פן במה אשתמש, בעבדי איני מושל, באמות איני נוהל, שהרי ההרתני "לא תחיה כל נשמה" (דברים טז:), אלא מי ישמשני: מאת הגוים. הם יהיו לך לעבדים: אשר סביבתיכם. ולא שבתוך גבול ארצכם, שהרי בהם אמרתי "לא תחיה כל נשמה": (יא) וגם מבני התושבים. שבאו מסביבותיכם לשא נשים בארצכם וילדו להם, הפן הולך אחר האב ואינו בכלל "לא תחיה", אלא אתה מתר לקנותו בעבד: מהם תקנו. אותם תקנו: (יב) והתנחלתם אתם לבניכם. החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם. ולא יתכן לפרש "הנחילום לבניכם", שאם פן היה לו לכתוב 'והנחלתם אותם לבניכם': והתנחלתם. כמו 'והתחזקתם':

כֹּא

יז

יְהִי־עִמּוֹ: אִם-עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיָּהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ:

בהר

יח

וְאִם-מֵעַט נִשְׁאָר בַּשָּׁנִים עַד-שְׁנַת הַיָּבֵל וְחִשְׁב־לוֹ כְּפִי שְׁנָיו יָשִׁיב אֶת-

יט, כ

גְּאֻלָּתוֹ: כִּשְׂכִיר שָׁנָה בַּשָּׁנָה יְהִי־עִמּוֹ לֹא-יִרְדְּנוּ בַּפֶּרֶךְ לְעֵינֶיךָ: וְאִם-

מפטיר

כא

לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וַיִּצָּא בַּשְּׁנַת הַיָּבֵל הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ: כִּי-לִי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל

עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כב לֹא-תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסָל וּמִצֵּבָה לֹא-תִקְיִמוּ לָכֶם וְאֲבָן מִשְׁכִּית

כג

לֹא תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אֶת-שְׁבֹתַי

תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה:

תרגום אונקלוס

יְהִי עִמָּה יוֹ אִם עוֹד סְגִיּוֹת בַּשָּׁנִיא לְפִוּמָהָן יִתְּב פֶּרְקָנָה מִכֶּסֶף וְזִינּוּהִי יִי וְאִם זַעַר יִשְׁתַּאֲר בַּשָּׁנִיא עַד שְׁתֵּא דִיּוֹבְלָא וְיַחֲשֵׁב לָהּ כְּפִוּם שְׁנֹהִי יִתְּב יִת פּוֹרְקָנָה יִט כְּאִגִּיר שְׁנֵא בַּשָּׁנֵא יְהִי עִמָּה לֹא יִפְלַח בַּהּ בְּקִשְׁוִי לְעֵינֶיךָ כ וְאִם לֹא יִתְּפָרַק בְּאִלִּין וְיִפּוֹק בְּשְׁתֵּא דִיּוֹבְלָא הוּא וּבְנֹהִי עִמָּה כֹּא אֲרִי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִין עֲבָדֵי אֲנֹן דִּי אִפְקִית יִתְּהוֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנֵא יִי אֱלֹהִיכֹן כֹּכ לֹא תַעֲבָדוּן לְכוּן טַעֲוֹן וְצִלְם וְקִמָּא לֹא תִקְיִמוּן לְכוּן וְאֲבָן סְגִדָּא לֹא תִתְּנוּן בְּאֶרְעֹכֹן לְמִסְגָּד עֲלֵהּ אֲרִי אֲנֵא יִי אֱלֹהִיכֹן כֹּכ יִת יוֹמֵי שְׂבִיא דִילִי תִטְרוּן וּלְבֵית מִקְדָּשֵׁי תְּהוֹן דְּחִלִּין אֲנֵא יִי

פירוש רש"י

משלֵטֵטְלִיו, לְכַךְ סָמַךְ לָהּ "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר וְגו'" (לעיל פסוק א), [מה כתיב בה, "או קנה מיד עמיתך", דְּכָר הַנִּקְנָה מִיַּד לִיד]. לא חזר בו, סוֹף מוֹכֵר אֶתְּוֹתוֹ. לא חזר בו, סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ. לא חזר בו, סוֹף לוֹוֶה בְּרֵבִית. כָּל אֵלוֹ הַאֲחֻרּוֹנוֹת קְשׁוֹת מִן הָרֵאשׁוֹנוֹת. לא חזר בו, סוֹף מוֹכֵר אֶת עֲצָמוֹ. לא חזר בו, לא דִּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל אֲלָא אֶפְלוֹ לְגוֹי: וְאֲבָן מִשְׁכִּית. לְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ "וְשִׁכְתִּי כְּפִי" (שמות כה:ג), שְׁמִכְסִין הַקֶּרֶקַע בְּרִצְפַת אֲבָנִים: לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ. אֶפְלוֹ לְשָׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָּא בְּפִשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלֵיִם הִיא, וְאֶסְרָה תוֹרָה לְעֲשׂוֹת כֵּן חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ: (כג) אֲנִי ה'. נֶאֱמַן לְשֵׁלֶם שְׂכָר:

(יז) אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים. עַד הַיּוֹבֵל: לְפִיָּהֶן וְגו'. הַכֹּל כְּמוֹ שְׁפָרְשֵׁתִי: (יט) לֹא יִרְדְּנוּ בַּפֶּרֶךְ לְעֵינֶיךָ. כְּלוֹמֵר וְאִתָּהּ רֹאֶה: (כ) וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה. "בְּאֵלֶּה" הוּא נִגְאָל וְאִינוּ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ: [הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ. הַגּוֹי חָיֵב בְּמִזְוֹנוֹת בְּנָיו: (כא) כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים. שְׁטָרֵי קוֹדֶם: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. כָּל הַמִּשְׁעָבֵד בְּהֵן מִלְּמִטָּן כְּאֵלוֹ מִשְׁעָבֵד מִלְּמַעְלָן: (כב) לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים. כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שְׁלֹא יֹאמֵר, הוּאִיל וְרַבִּי מְגַלָּה עֲרִיּוֹת אִף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוּאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים אִף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוּאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שְׁבֹת אִף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, לְכַךְ נֶאֱמָרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ. וְאִף הַפְּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמָרוּ עַל הַסֹּדֵר, בַּתְּחִלָּה הַזֹּהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית, וְאִם חָמַד מְמוֹן וְנִחְשָׁד עַל הַשְּׁבִיעִית סוֹפוֹ לְמַכֵּר

מפתח סדרי התנ"ך

הפסוק הסדר. סדר כא פותח במצווה לחזק את מי שבנפילה כלכלית ולהחזיק את ידו וכי-ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו. הפסוק הפותח את ההפסוק הוא מדברי הנביא ישעיה [יג:מז] האומר שחזיון זה הוא הבסיס לגאולה חזקו ידיים רפות וברכיים כשלות אמצו:

הפסוק שנקבע כראש סדר כא הוא המקור בתורה למעלת הצדקה הגבוהה ביותר. על מצוות הצדקה כותב הרמב"ם: חִיבִין אָנוּ לְהַזְהֵר בְּמִצְוַת צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. שֶׁהַצְּדָקָה סִימָן לְצַדִּיק זֶרַע אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ ... שְׁמוֹנֵה מְעֻלוֹת יֵשׁ בְּצַדָּקָה זֹו לְמַעֲלָה מִזֹּו. מְעֻלָּה גְּדוֹלָה שְׂאִין לְמַעֲלָה מִמֶּנָּה זֹה הַמְּחַזֵּיק בְּיַד יִשְׂרָאֵל שְׁמֶךָ וְנוֹתֵן לוֹ מִתְּנָה אוּ הַלְוָא אוּ עוֹשֶׂה עִמּוֹ שְׁתַּפּוֹת אוּ מִמְצִיא לוֹ מְלָאכָה כְּדִי לְחַזֵּק אֶת יָדוֹ עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְבָרִיּוֹת לְשֵׂאל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר 'וְהַחֲזַקְתָּ בוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ' כְּלוֹמֵר הַחֲזִק בוֹ עַד שֶׁלֹּא יִפֹּל וְיִצְטָרֵךְ.

טעות החלוקה הורה לפרקים: פסוק כב סומן בחלוקה לפרקים כהתחלת פרק. שני הפסוקים האחרונים של הפרשה הוצמדו לפתיחת פרשת בחוקותי. גם כאן מתעלמת חלוקת הפרקים מהפרשיות הפתוחות והסתומות המחלקות את דברי התורה לפי עניין ותוכן. הרחבתי בנושא בסדרת כי תשא בעניין תיאור חטא העגל בתורה.

רש"י, שלא הכיר את החלוקה הורה לפרקים שנערכה עשרות שנים לאחר פטירתו, מסביר בפסוק כב את הקשר של שני פסוקים אלו לפרשת יהודי שנמכר לעבדות לגוי עובד עבודה זרה: שְׁלֹא יֹאמֵר, הוּאִיל וְרַבִּי מְגַלָּה עֲרִיּוֹת אִף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוּאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים אִף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוּאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שְׁבֹת אִף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, לְכַךְ נֶאֱמָרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ.

כב א, ב אם־בַּחֲקֵתִי תֵלְכוּ וְאֶת־מִצּוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: וְנִתַּתִּי גִשְׁמֵיכֶם צה בחוקותי ה
 ג בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיֹו: וְהִשִּׁיג לָכֶם דֵּי־שֶׁ אֶת־
 בְּצִיר וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת־זֶרַע וְאֶכְלֹתֶם לַחֲמֹכְכֶם לְשִׁבַע וְיִשְׁבַּתֶּם לַבֶּטַח
 ד בְּאֶרְצְכֶם: וְנִתַּתִּי שָׁלוֹם בְּאָרֶץ וְשָׁכַבְתֶּם וְאִין מַחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה
 ה מִן־הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא־תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם: וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֵי־בֵיכֶם וּנְפְלוּ לִפְנֵיכֶם
 ו לַחֲרָב: וּרְדַפוּ מִכֶּם חֲמֹשֶׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְּבָה יִרְדְּפוּ וּנְפְלוּ אֵי־בֵיכֶם
 ז לִפְנֵיכֶם לַחֲרָב: וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקִּימֹתִי
 ח, ט אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם: וְאֶכְלֹתֶם יֶשֶׁן נוֹשָׁן וְיֶשֶׁן מִפְּנֵי חֹדֶשׁ תּוֹצִיאוּ: וְנִתַּתִּי
 י מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשֵׁי אֶתְכֶם: וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִייתִי

שלישי g

תרגום אונקלוס

א אם בקומי תהיון ויתן פקודי תטרוון ותעבדון יתהון ב ואמתן מטרכון בעדנהון ותתן ארעא עללתה ואלין חקלא יתן אבה ג ויערע לכוון דישא ית קטפא וקטפא יערע לאפוקי בר זרעא ותיכלון לחמכון למשבע ותיתבון לרחצון בארעכון ד ואמתן שלמא בארעא ותשרון ולית דמניד ואכטל חיתא בשתא מן ארעא ודקטלון בחרבא לא יעדון בארעכון ה ותדפון ית בעלי דבביכון ויפלון קדמיכון לחרבא ו ירדפון מנכון חמשא מאה ומאה מנכון לרבותא ייעירקון ויפלון בעלי דבביכון קדמיכון לחרבא ז ואתפני במימרי לאוטבא לכוון ואפש יתכוון ואסגי יתכוון ואקס ית קמי עמכון ח ותיכלון עתיקא דעתיק ועתיקא מן קדם חדתא תפנון ט ואמתן משכני ביניכון ולא ירחק מימרי יתכוון י ואשרי שכינתי ביניכון ואהוי פירוש רש"י

העושים את התורה: ונפלו איביכם וגו'. שיהיו נופלים לפניכם שלא כדרך הארץ: (ז) ופניתי אליכם. אפנה מכל עסקי לשלם שרככם. משל למה הדבר דומה, למלך ששכר פועלים וכו', כדאימא בתורת כהנים: והפריתי אתכם. בפריה ורבייה: והרביתי אתכם. בקומה זקופה: והקימתי את בריתי אתכם. ברית חדשה, לא כברית הראשונה שהפרתם אותה אלא ברית חדשה שלא תופר, שנאמר "וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה, לא כברית וגו'" (ירמיה לא:ל-לב): (ח) ואכלתם ישן נושן. הפרות יהיו משתמרין וטובים להתישן, שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכל משל אשתקד: וישן מפני חדש תוציאו. שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן, וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר לתת החדש לתוכן: (ט) ונתתי משכני זה בית המקדש: ולא תגעל נפשי. אין רוחי קצה בכם. כל געילה' לשון פליטת דבר הבלוע בדבר, כמו "כי שם נגעל מגן גבורים" (שמואל ב' א:כא), לא קבל המשיתה, שמושחין מגן של עור בחלב מבשל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית, שלא יקוב העור: (י) והתהלכתי בתוכם. אטיל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני, יכול לא תיראו ממני, תלמוד לומר "והייתי לכם לאלהים":

(א) אם בחקתי תלכו. יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר "ואת מצותי תשמרו" הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקים "אם בחקתי תלכו", שתהיו עמלים בתורה: ואת מצותי תשמרו. הווי עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר "ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם" (דברים ה:א): (ב) בעתם. בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון [בלילי רביעיות. רש"י ישן] בלילי שבתות: ועץ השדה הן אילני סרק, ועתידין לעשות פרות: (ג) והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרבה ואתם עסוקים בו עד הבציר, ובבציר עד שעת הזרע: ואכלתם לחמכם לשבע. אוכל קמעא והוא מתברך במעיו: (ד) ונתתי שלום. שמא תאמרו, הרי מאכל והרי משתה אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר אחר כל זאת "ונתתי שלום בארץ", מפאן שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר "עושה שלום ובורא את הכל" (ישעיה מה:ז): וחרב לא תעבר בארצכם. אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה, אלא אפלו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה: (ה) לפניכם לחרב. איש בחרב רעהו: (ו) ורדפו מכם. מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם: חמשה מאה ומאה מכם רבבה. וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא 'ומאה מכם שני אלפים ירדפו', אלא אינו דומה מועטין העושים את התורה למרביין

מפתח סדרי התנ"ך על פסוק א: שני ראשי סדרים ביחזקאל שילכו את לשון הפסוק הפותח את סדר כב בויקרא. ראש סדר ו עוסק בצבור למען בחקתי ילכו ואת משפטי ישמרו ועשו אתם והיורלי לעם ואני אהיה להם לא: וראש סדר י עוסק ביחיד החוזר בתשובה בחקותי יהלך ומשפטי שמר לעשות אמת צדיק הוא חיה ויהי נאם אד' א': על פסוק ד: ראש סדר יג בישעיה וישב עמי בנה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות:

כֹּב יֵא לָכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי לְעַם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
 אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵהֵיטֵל לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטְתְּ עַלְכֶם וְאוֹלַךְ
 אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת:

יב, יג וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת-כָּל-הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: וְאִם-בַּחֲקֵיתִי
 תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת-מִשְׁפָּטִי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי
 יד לְהַפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי: אַף-אֲנִי אֶעֱשֶׂה-זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה
 אֶת-הַשְּׁחָפֶת וְאֶת-הַקְדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבַת נֶפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לְרִיק

תרגום אונקלוס

לכוּן לְאֵלֶּה וְאַתּוֹן תִּהוּן קְדָמִי לְעַם יֵא אֲנִי יְיֵ אֱלֹהִיכוֹן דִּי אִפְקִית תִּכּוֹן מֵאֶרְעָא דְמִצְרַיִם מְלֻמְהוּי לְהוּן עֲבָדִין וְתִבְרִית נִיר עֲמִמִּיא מִנְכוֹן וְדִבְרִית תִּכּוֹן
 לְחֵרוּתָא יב וְאִם לֹא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְלֹא תַעֲבִדוּן יְת כָּל פְּקוּדֵיִא הָאֵלִין יג וְאִם בְּקִנְיֵי תִקְוִצוּן וְאִם יְת דִּינֵי תִרְחַק נַפְשְׁכוֹן בְּדִיל דְלֹא לְמַעַבְד יְת כָּל
 פְּקוּדֵי לְאִשְׁנִיּוֹתִיכוֹן יְת קִימֵי יד אַף אֲנִי אֶעֱבֹד דָּא לְכוֹן וְאִסְעַר עֲלִיכוֹן בְּהִלָּתָא יְת שְׁחָפְתָא וְיְת קְדַחְתָּא מִחִשְׁכוֹן עֵינַיִן וּמִפְחוֹן נֶפֶשׁ וְתִזְרַעוּן לְרִקְנוֹן

פירוש רש"י

(יא) אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. כְּדָאִי אֲנִי שֶׁתִּאֲמִינוּ בִּי שֶׁאֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת
 כָּל אֱלֹהִים, שֶׁהָרִי הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְעֲשִׂיתִי לָכֶם נְסִים
 גְּדוֹלִים: מַטְתְּ. כְּמִין יִתֵּד בְּשֵׁנֵי רֵאשֵׁי הָעוֹלָה הַמְעַכְפִּים הַמוֹסְרָה
 שֶׁלֹּא תִצָּא מֵרֹאשׁ הַשּׁוּר וְיִתֵּיר הַקֶּשֶׁר, כְּמוֹ "עֲשֵׂה לָךְ מוֹסְרוֹת
 וּמִטּוֹת" (ירמיה כז:ב), קְבִילִיָּא בְּלַעַז: קוֹמְמִיּוֹת. בְּקוֹמָה זְקוּפָה:
 (יב) וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי. לְהִיּוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה לְדַעַת מִדְרָשׁ
 חֲכָמִים. יָכוֹל לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגו'"
 הָרִי קִיּוֹם מִצְוֹת אֲמור, הָא מָה אֲנִי מְקִים "וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי",
 לְהִיּוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. וְמָה תִלְמוּד לומר "לִי", אִין "לִי" אֵלֶּה זֶה
 הַמְּפִיר אֶת רְבוּנוֹ וּמִתְפַּנֵּן לְמִרּוֹד בּוֹ, וְכֵן בְּנִמְרוֹד "גִּבּוֹר צִיד לְפָנָי
 ה'" (בראשית י:ט), שֶׁמְפִירוֹ וּמִתְפַּנֵּן לְמִרּוֹד בּוֹ, וְכֵן בְּאִנְשֵׁי סוּדוֹם
 "רְעִים וְחֻטְאִים לְה' מֵאֲד" (שם יג:יג), מְפִירִים אֶת רְבוּנוֹם וּמִתְפַּנְוִים
 לְמִרְד בּוֹ: וְלֹא תַעֲשׂוּ. מִשְׁלָא תִלְמְדוּ לֹא תַעֲשׂוּ, הָרִי שְׁתִּי
 עֲבָרוֹת: (יג) וְאִם בַּחֲקֵיתִי תִמְאָסוּ. מוֹאֵס בְּאַחֲרִים הָעוֹשִׂים:
 מִשְׁפָּטִי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם. שׁוֹנָא חֲחֻכְמִים: לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת. מוֹנַע אֶת
 אַחֲרִים מִעֲשׂוֹת: אֶת כָּל מִצְוֹתַי. כּוֹפֵר שֶׁלֹּא צוִיּוֹתִים,
 לְכַךְ נֹאמֵר "אֶת כָּל מִצְוֹתַי" וְלֹא נֹאמֵר 'אֶת כָּל הַמִּצְוֹת':
 לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי. כּוֹפֵר בְּעֶקֶר. הָרִי שְׁבַע עֲבָרוֹת, הָרֵאשׁוֹנָה
 גּוֹרְרַת הַשְּׁנִיָּה וְכֵן עַד הַשְּׁבִיעִית, וְאַלּוֹ הֵן, לֹא לְמַד,
 וְלֹא עֲשֵׂה, מוֹאֵס בְּאַחֲרִים הָעוֹשִׂים, שׁוֹנָא אֶת חֲחֻכְמִים,
 מוֹנַע אֶת הָאַחֲרִים מִעֲשׂוֹת, כּוֹפֵר בַּמִּצְוֹת, כּוֹפֵר בְּעֶקֶר:

מפתח סדרי התנ"ך

הפטרות הסדר: סדר כב עוסק באפשרות הבחירה בין טוב לרע. אִם-בַּחֲקֵיתִי תִלְכוּ לְעוֹמֵת וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ לִי. הפטרות הסדר היא מתוכחת הנביא
 ישעיה [אי:ט] אִם-תֵּאבְדוּ וְשִׁמְעֵתֶם טוֹב הָאֶרֶץ תֵּאכְלוּ: וְאִם-תִּמְאָנוּ וּמְרִיתֶם וְגו' המסר זהה והקשר התוכני בין הסדר והפטרות ברור.
 שני צמדי פסוקים אלו מופיעים בסמיכות גם בגמרא במסכת קידושין [דף סא:] במהלך שרשרת הוכחות לשיטת רבי מאיר בנושא תנאי כפול. המעיין
 שם יראה שמסדר הגמרא סידר בכוונה את שני צמדי פסוקים אלו בזה אחר זה, ולא כפי הסדר הכללי בו מובאות כלל ההוכחות.
 אפשר לצרף לכאן גם את ראש סדר טו בתהלים, שהוא הפסוק האחרון במזמור קד שלנו, בְּעָבוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקָיו וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּ-י':

בחקותי

כב טו זרעכם ואכלהו איביכם: ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו
 טז בכם שנאיכם ונסתם ואין רדף אתכם: ואם-עד-אלה לא תשמעו לי
 יז ויספתי ליסרה אתכם שבע על-חטאתיכם: ושברתי את-גאון עזכם
 יח ונתתי את-שמיכם כפרזל ואת-ארצכם כנחשה: ותם לריק כחכם ולא-
 יט תתן ארצכם את-יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו: ואם-תלכו עמי קרי
 כ ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מפה שבע כחטאתיכם: והשלחתי
 בכם את-חית השדה ושכלה אתכם והכריתה את-בהמתכם והמעיתה

תרגום אונקלוס

זרעכון ויכלנה בעלי דבכיכון טו ואתן רוגזי בכון ותתברון קדם בעלי דבכיכון וירדון בכון סנאכון ומעירקון ולית הרדיף יתכון טו ואם עד אלין לא תקבלון למימרי ואוסף למרדי יתכון שבע על חוביכון יז ואתבר ית יקר תקפכון ואתן ית שמאי די עלויכון תקיפין כפרזל לא מלאחמא מטרא וארעא דתחותיכון חסינא כנחשא מלמעבד פירין יח ויסופון לריקנו חיליכון ולא תתן ארעכון ית עללתה ואילן ארעא לא יתן אבה יט ואם תהכון קדמי בקשיו ולא תיבון לקבלא למימרי ואוסף לאתאה עליכון כחא שבע כחוביכון כ ואגרי בכון ית חות ברא ותתכל יתכון ותשיצי ית בעיכון ותזער

פירוש רש"י

שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה, והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הפרזל מזיע והיא משמרת פרותיה, אבל כאן השמים לא יהיו מזיעין כדרך שאין הפרזל מזיע ויהא חורב בעולם, והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיעה והיא מאבדת פרותיה: (יח) ותם לריק כחכם. הרי אדם שלא עמל, שלא חרש, שלא זרע, שלא נכש, שלא כסח, שלא עדר, ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה אותו, אין בכך כלום. אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש ועדר, ובא שדפון ומלקה אותו, הרי שניו של זה קהות: ולא תתן ארצכם את יבולה. אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע: ועץ הארץ. אפלו מן הארץ יהא לקוי, שלא יחניט פרותיו בשעת החנטה: לא יתן. משמש למעלה ולמטה, אעץ ואפרי: לא יתן פריו. כשהוא מפרה משיר פרותיו, הרי שתי קללות, ויש כאן שבע פרעניות: (יט) ואם תלכו עמי קרי. רבותינו אמרו, עראי, במקרה שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצוות. ומנחם פרש לשון מניעה, וכן "הקר רגלך" (משלי כה:ז), וכן "יקר רוח" (משלי יז:כז), וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס, לשון קשי, שמקשים לבם להמנע מהתקרב אלי: שבע כחטאתיכם. שבע פרעניות אחרות במספר שבע כחטאתיכם: (כ) והשלחתי לשון גרוי: ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך, בהמה שאין דרכה בכך מנין, תלמוד לומר "ושן בהמת אשלח בם" (דברים לב:כד), הרי שתיים. ומנין שתהא ממיתה בנשיכתה, תלמוד לומר "עם חמת זחלי עפר" (שם), מה אלו נושכין וממיתין, אף אלו נושכין וממיתין, כבר היו שנים בארץ ישראל, חמור נושף וממית, ערוד נושף וממית: ושכלה אתכם. אלו הקטנים: והכריתה את בהמתכם. מבחוץ: והמעיתה

זרעכם. זרעה ואינה מצמחת, ומעתה מה אויביכם באים ואוכלים, ומה תלמוד לומר "ואכלהו איביכם", הא כיצד, זרעה שנה ראשונה ואינה מצמחת, שנה שנייה מצמחת, ואויבים באים ומוציאים תבואה לימי המצור, ושפנים מתים ברעב שלא לקטו תבואה אשתקד. דבר אחר "וזרעתם לריק זרעכם", כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר, שאתה עמל בהם ומגדלן והחטא בא ומכלה אותם, שנאמר "אשר טפחתי ורביתי איבי כלם" (איכה ב:כב): ונתתי פני בכם. כמו שנאמר בטובה "ופניתי אליכם", כך נאמר ברעה "ונתתי פני". משלו משל, למלך שאמר לעבדיו, פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם לרעה: ונגפתם לפני איביכם. שיהא המות הורג אתכם מבפנים ובעלי דבכיכון מקיפין אתכם מבחוץ: ורדו בכם שנאיכם. שאיני מעמיד שונאים אלא מכם ובכם, שבשעה שאמות העולם עומדים על ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי, שנאמר "והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם וכו' ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ" (שופטים ו:ג-ד), אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם, הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם, וכן הוא אומר "ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו'" (מיכה ג:ג): ונסתם מפני אימה: ואין רדף אתכם. מבלי כח: (טז) ואם עד אלה. ואם בעוד אלה לא תשמעו, ויספתי עוד יסורין אחרים: שבע על חטאתיכם. שבע פרעניות על שבע עברות האמורות למעלה: (יז) ושברתי את גאון עזכם. זה בית המקדש, וכן הוא אומר "הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם" (יחזקאל כד:כא): ונתתי את שמיכם כפרזל ואת ארצכם כנחשה. זו קשה משל משה, ששם הוא אומר "והיו שמידך אשר על ראשך נחשת וגו'" (דברים כח:כג),

כב כָּא אַתְּכֶם וְנִשְׁמוּ דְרִכֵיכֶם: וְאִם-בְּאֵלֶה לֹא תוֹסְרוּ לִי וְהִלַכְתֶּם עִמִּי קָרִי:
כב וְהִלַכְתִּי אִף-אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִכִּיתִי אֶתְכֶם גַּם-אֲנִי שְׁבַע עַל-חַטָּאתֵיכֶם:
כג וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִלְקַמַת נִקְם-בְּרִית וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל-עַרְיֶכֶם וְשִׁלַּחְתִּי
כד דָּבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתֶם בְּיַד-אוֹיֵב: בְּשִׁבְרֵי לַכֶּם מִטֶּה-לָּחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר
נְשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבוּ לַחֲמֶכֶם בַּמֶּשְׁקֶל וְאָכַלְתֶּם וְלֹא
כה תִּשְׁפְּעוּ: וְאִם-בְּזָאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְהִלַכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי: צו
כו וְהִלַכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַת-קָרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אִף-אֲנִי שְׁבַע עַל-חַטָּאתֵיכֶם:
כז, כח וְאָכַלְתֶּם בֶּשֶׂר בְּנֵיכֶם וּבֶשֶׂר בְּנֵיכֶם תֹּאכְלוּ: וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-בְּמִתֵיכֶם
וְהִכְרַתִּי אֶת-חַמְנֵיכֶם וְנִתְתִּי אֶת-פְּגָרֵיכֶם עַל-פְּגָרֵי גְלוּלֵיכֶם וְגַעְלָה נַפְשִׁי
כט אֶתְכֶם: וְנִתְתִּי אֶת-עַרְיֶכֶם חֲרָפָה וְהִשְׁמוּתִי אֶת-מַקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֲרִיח
ל בְּרִיחַ נִיחֻחְכֶם: וְהִשְׁמַתִּי אֲנִי אֶת-הָאָרֶץ וְשִׁמְמוּ עָלֶיהָ אֵיבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים

תרגום אונקלוס

יתכן ויצדין אורחתיכון כא ואם באלין לא תתדרון למימרי ותהכון קדמי בקשיו כב ואהד אף אנא עמכון בקשיו ואלקי יתכון אף אנא שבע על חוביכון כג ואיתי עליכון דקטלין בחרבא ויתפרעון מנכון פורענותא על דעברתון על פתגמי אורייתא ותתכנשו קרויכון ואגרי מותנא ביניכון ותתמסרון בידיא דסנאה כד בדאתבר לכון סעיד מיכלא ויפין עסר נשין לחמכון בתנורא חד ויתיבון לחמכון במתקלא ותוכלון ולא תשבועון כה ואם בדיא לא תקבלון למימרי ותהכון קדמי בקשיו כו ואהד עמכון בתקוף רגו וארדי יתכון אף אנא שבע על חוביכון כז ותיכלון בשר בניכון ובשר בנתיכון תיכלון כח ואשיצי ית במתיכון ואקצץ ית חניסנסיכון ואמן ית פגריכון על פגור טעותכון ויחוק מימרי יתכון כט ואמן ית קרויכון צדא ואצדי ית מקדשיכון ולא אקבל ברעוא קרפן כנשתכון ל ואצדי אנא ית ארעא ויצריון עלה בעלי דבכיכון דיתבון

פירוש רש"י

המנין, היא החרב: (כח) במתיכם. מגדלים ובירניות: חמניכם. מן עבודת אלילים שמעמידין על הגגות, ועל שם שמעמידין בחמה קרויין חמנים: ונתתי את פגריכם. תפוחי רעב היו, ומוציאים יראתם מחיקם ומנשקים אותם, וכרסן נבקעת ונופל עליה: וגעלה נפשי אתכם. זה סלוק שכינה: (כט) ונתתי את עריכם חרפה. יכול מאדם, פשהוא אומר "והשמתי אני את הארץ" הרי אדם אמור, הא מה אני מקים חרפה, מעובר ושב: והשמתי את מקדשיכם. יכול מן הקרבנות, פשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקים "והשמתי את מקדשיכם", מן הגדודיות, שירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם. הרי שבע פרעניות, אכילת בשר בנים ובנות והשמדת במות, הרי שתיים. כריתת חמנים אין כאן פרענות, אלא על ידי השמדת הבירניות יפלו החמנים שבראשי הגגות ויכרתו. "ונתתי את פגריכם וגו'", הרי שלש. סלוק שכינה, ארבע. חרבן ערים, שממון מקדש מן הגדודיות, "ולא אריח" קרבנות, הרי שבע: (ל) והשמתי אני את הארץ. זו מדה טובה לישראל, שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה מיושביה:

אתכם. מבפנים: ונשמו דרכיכם. שבילים גדולים ושבילים קטנים. הרי שבע פרעניות, שן בהמה, ושן חיה, חמת זוחלי עפר, ושפלה, והכריתה, והמעטיה, ונשמו: (כא) לא תוסרו לי. לשוב אלי: (כג) נקם ברית. ויש נקם שאינו בברית, כדרך שאר נקמות, וזהו סמוי עיניו של צדקיהו (מלכים ב' כה:ז). דבר אחר "נקם ברית", נקמת בריתי אשר עברתם. כל הבאת חרב שבמקרא היא מלחמת חילות אויבים: ונאספתם. מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור: ושלחתי דבר בתוכם. ועל ידי הדבר "ונתתם ביד" האויבים הצרים עליכם, לפי שאין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים את המת לקברו נתנים ביד אויב: (כד) מטה לחם. לשון משען, כמו "מטה עז" (ירמיה מח:ז): בשברי לכם מטה לחם. אשבור לכם כל מסעד אכל, והם חצי רעב: ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. מחוסר עצים: והשיבו לחמכם במשקל. שתהא התבואה נרקבת ונעשית פת נפולת ומשתברת בתנור, והן יושבות ושוקות את השברים לחלקם ביניהם: ואכלתם ולא תשבועו. זוהי מארה בתוך המעים בלחם. הרי שבע פרעניות, חרב, מצור, דבר, שבר מטה לחם, חסר עצים, פת נפולת, מארה במעים. "ונתתם" אינה מן

כב לא כּה: וְאַתְּכֶם אֲזַרָה בַּגּוֹיִם וְהִרִיקֶתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֵב וְהִיְתָה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה
 לב וְעַרְיֶכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה: אִזְ תִּרְצָה הָאָרֶץ אֶת־שִׁבְתִּיָּהּ כֹּל יְמֵי הַשְּׁמָמָה וְאַתֶּם
 לג בְּאָרֶץ אֲיִבֵיכֶם אִזְ תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת־שִׁבְתִּיָּהּ: כֹּל־יְמֵי הַשְּׁמָמָה
 לד תִּשְׁבַּת אֶת אֲשֶׁר לֹא־שִׁבְתָּהּ בְּשִׁבְתִּיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ: וְהִנְשֹׂאֲרִים
 לה בָּכֶם וְהִבֵּאתִי מִרְדָּךְ בְּלַבְבְּכֶם בְּאֶרְצַת אֲיִבֵיהֶם וְרִדְף אֹתָם קוֹל עֲלֵה נִדְף
 לו וְנָסוּ מִנְּסַת־חֶרֶב וְנִפְּלוּ וְאִין רִדְף: וְכִשְׁלוּ אִישׁ־בְּאֲחִיו כַּמִּפְּנֵי־חֶרֶב וְרִדְף
 לו אִין וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֲיִבֵיכֶם: וְאַבְדַּתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם
 לו אָרֶץ אֲיִבֵיכֶם: וְהִנְשֹׂאֲרִים בָּכֶם יִמְקוּ בַּעֲוֹנֹם בְּאֶרְצַת אֲיִבֵיכֶם וְאָף בַּעֲוֹנַת

תרגום אונקלוס

בה לא ויתכון אבדר ביני עממא ואגרי בתריכון דקטלין בחרבא ותהי ארעכון צדיא וקרויכוון יהון חרבא לב בכון תרעי ארעא ית שמטהא כל יומין די צדיאת ואתון בארע בעלי דבכיכון בכון תשמט ארעא ותרעי ית שמטהא לג כל יומין די צדיאת תשמט ית די לא שמטת בשמטיכון כד הויתון תבין עלה לו ודישתארון בכון ואצל תברא בלבדון בארעמתא דסנאיהון וירדוף יתהון קל טרפא דשקיף ויערןן כמעירוק מן קדם דקטלין בחרבא ויפלוון ולית דרדוף לה ויתקלוון גבר באחיהו כמקדם דקטלין בחרבא ורדוף לית ולא תהי לכוון תקומה קדם בעלי דבכיכון לו ותכדון ביני עממא ותגמר יתכון ארע בעלי דבכיכון לו ודישתארון בכון יתמסון בחוביהון בארעמתא בעלי דבכיכון ואף בחובי

פירוש רש"י

מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה, וכל שנות רשעו עשרים ושנים, כמו שאמרו באגדת 'חלק' (סנהדרין קג.), ושל אמון שנים (מלכים ב' כא:ט) ואחת עשרה ליהויקים (שם כג:לו) וכנגדן לצדקיהו (שם כד:יח). צא וחשוב לארבע מאות ושלשים ושלש שנה שמטין ויובלות שבהם, והם שש עשרה למאה, ארבע עשרה שמטין ושנים יובלות, הרי לארבע מאות שנה ששים וארבע, לשלשים ושלש שנה חמש שמטות, הרי שבעים חסר אחת, ועוד שנה יתרה שנכנסה בשמטה המשלמת לשבעים, ועליהם נגזר שבעים שנה שלמים. וכן הוא אומר "עד רצתה הארץ את שבתותיה וגו' למלאות שבעים שנה" (דברי הימים ב' לו:כא): (לד) והבאתי מרדך. פחד ורף לבב, מ"ם של "מרדך" יסוד נופל הוא, כמו מ"ם של 'מועד' ושל 'מוקש': עלה נדף. שהרוח דחפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוציא קול, וכן תרגומו "קל טרפא דשקיף", לשון חבטה, "שדופות קדים" (בראשית מא:ו) 'שקיפן קדום', והוא לשון משקוף (שמות יב:כב) מקום חבטת הדלת, וכן תרגומו של "חבורה" (שם כא:כה) 'משקופי': (לה) וכשלו איש באחיו. כשירצו לנוס יכשלו זה בזה כי יבדלו לרוץ: כמפני חרב. כאלו בורחים מלפני הורגים, שיהא בלבבם פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם. ומדרשו, "וכשלו איש באחיו", זה נכשל בעונו של זה, שכל ישראל ערבין זה לזה: (לו) ואבדתם בגוים. כשתהיו פזורים תהיו אבודים זה מזה: ואכלה אתכם. אלו המתים בגולה: (לו) בעונת

(לא) ואתכם אזרה בגוים. זו מדה קשה, שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד, רואים זה את זה ומתנחמין, וישראל נזרו כבמזרה, כאדם הזורה שעורים בנפה ואין אחת מהן דבוקה בחברתה: והריקתי. כששולף החרב מתרוקן הנדן. ומדרשו, חרב הנשמטת אחריכם אינה חוזרת מהר, כאדם שמריק את המים ואין סופן לחזור: והיתה ארצכם שממה. שלא תמהרו לשוב לתוכה, ומתוך כך "עריכם יהיו חרבה", נראות לכם חרבות, שבשעה שאדם גולה מביתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור, כאלו אין פרמו וביתו חרבים. כך שנויה בתורת כהנים: (לב) אז תרצה. תפיס את פעם המקום שפעס על שמטותיה: והרצת. למלך [למלאות] את שבתותיה: (לג) כל ימי השמה. לשון העשות, ומ"ם דגש במקום כפל 'שממה': את אשר לא שבתה. שבעים שנה של גלות בכל הן היו כנגד שבעים שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם לפני המקום, ארבע מאות ושלשים שנה. שלש מאות ותשעים היו שני עונם משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים, ובני יהודה הכעיסו לפניו ארבעים שנה משגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים. הוא שנאמר ביחזקאל "ואתה שכב על צדך השמאלי וגו', וכלית את אלה ושכבת על צדך הימני שנית, ונשאת את עון בית יהודה ארבעים יום" (יחזקאל ד:ד-ה), ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמשית לגלות המלך יהויכין (שם א:ב) ועוד עשו שש שנים עד גלות צדקיהו, הרי ארבעים ושלש. ואם תאמר שנות מנשה חמשים וחמש היו (מלכים ב' כא:א),

בחקותי

כב לז אבתם אתם ימקו: והתודו את-עונם ואת-עון אבתם במעלם אשר מעלו-בי ואף אשר-הלכו עמי בקרי: אף-אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או-אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את-עונם: מ זכרתי את-בריתי יעקוב ואף את-בריתי יצחק ואף את-בריתי אברהם מא אזכר והארץ אזכר: והארץ תעזב מהם ותרוץ את-שפתיה בהשמה מהם והם ירצו את-עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת-חקתי געלה מב נפשם: ואף גם-זאת בהיותם בארץ איביהם לא-מאסתי ולא-געלתיים מג לכלתם להפר בריתי אתם כי אני יהוה אלהיהם: וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי-אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם מד לאלהים אני יהוה: אלה החקים והמשפטים והתורת אשר נתן יהוה בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד-משה:

תרגום אונקלוס

אבהתהון בישא דאחידין בידיהון יתמסון לה ויודון ית חוביהון וית חובי אבהתהון בשקרהון דשקרו קדמי ואף די הליכו קדמי בקשיו לט אף אנא אהך עמהון בקשיו ואעיל יתהון בארע בעלי דבביהון או בכך יתבר לבהון טפשא ובכך ירעון ית חוביהון מ ודכירנא ית קימי דעם יעקוב ואף ית קימי דעם יצחק ואף ית קימי דעם אברהם אנא דכיר וארעא אנא דכיר מא וארעא תתרש מנהון ותרעי ית שמיטהא בדצדיאת מנהון ואנון ירעון ית חוביהון לזטין חלף ברכן אתי עליהון בדיל דבדיני קצו וית קימי רחקת נפשהון מב ואף ברם דא במהויהון בארע בעלי דבביהון לא ארטשנון ולא ארחקנון לשיציתיהון לאשנאה קימי עמהון ארי אנא יי אלההון מג ודכירנא להון קים קדמאי די אפקית יתהון מארעא דמצרים לעיני עממיא למהוי להון לאלהא אנא יי מד אלין קימא ודינא ואורייתא די יהב יי בין מימרה ובין בני ישראל בטורא דסיני בידא דמשה

פירוש רש"י

אבתם אתם. כשעונות אבותם אתם כשאוחרים מעשה אבותיהם בידיהם: ימקו. לשון המסה, כמו ימסו, וכמוהו "תמקנה בחריהן" (זכריה יד:יב), "נמקו חבורתי" (תהלים לח:ו): (לט) והבאתי אתם. אני בעצמי אביאם, זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים, הואיל וגלינו בין האמות נעשה כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי, שנאמר "והעלה על רוחכם היו לא תהיה וגו', חי אני וגו' אם לא ביד חזקה וגו'" (יחזקאל כלב-לג): או אז יכנע. כמו "או נודע כי שור נגח הוא" (שמות כאלו), אם אז יכנע. לשון אחר, אולי, שמא, "אז יכנע לבכם וגו'": ואז ירצו את עונם. יכפרו על עונם ביסורייהם: (מ) וזכרתי את בריתי יעקוב. בחמשה מקומות נכתב

מלא, ואליהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון, שיבוא ויבשר גאלת בניו: וזכרתי את בריתי יעקוב. למה נמנו אחרנית, כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו שהוא כדאי. ולמה לא נאמרה 'זכירה' ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומנח על המזבח: (מא) יען וביען. גמול ובגמול אשר "במשפטי מאסו": (מב) ואף גם זאת. ואף, אפלו אני עושה עמהם זאת הפרענות אשר אמרתי, "בהיותם בארץ איביהם" לא אמאסם "לכלותם" ולהפר בריתי אשר אתם: (מג) ברית ראשנים. של שבטים: (מד) והתורת. אחת בכתב ואחת בעל פה, מגיד שכלם נתנו למשה בסיני:

מפתח סדרי התנ"ך

לפסוק מב ואף גם-זאת בהיותם בארץ איביהם ניתן לצרף את ראש סדר טז בירמיה המלמד כיצד להתנהג בגלות ודרשו את-שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה אל-ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום:

ברית ה' עם האבות מובאת בראש סדר כז במלכים ויחז' ה' אתם וירחמם ויפן אליהם למען בריתו את-אברהם יצחק ויעקב ולא אבה השחיתם ולא השליכם מעל-פניו עד-עתה: הברית שביציאת מצרים שתוקם שוב בעתיד לעולם בראש סדר ט ביחזקאל וזכרתי אני את-בריתי אותך בימי נעורייך והקמתי לך ברית עולם: ובשני ראשי סדרים בירמיה. בסדר יח כי זאת הברית אשר אכרת את-בית ישראל אחרי הימים ההם נאס-ה' נתתי את תורתך בקרבם ועל-לבם אכתבנה והייתי להם לא' והמה יהיו-לי לעם: ובסדר כט ציון ישאלו דרך הנה פניהם באו וגלוו אל-ה' ברית עולם לא תשכח:

כג א, ב וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-בני ישראל ואמרת להם איש כי
 ג יפלא נדר בערפך נפשתי ליהוה: והיה ערפך הזכר מבין עשרים שנה
 ד ועד בן-ששים שנה והיה ערפך חמשים שקל כסף בשקל הקדש: ואם-
 ה נקבה הוא והיה ערפך שלשים שקל: ואם מבין-חמש שנים ועד בן-
 ו עשרים שנה והיה ערפך הזכר עשרים שקלים ולנקבה עשרת שקלים:
 ז ואם מבין-חדש ועד בן-חמש שנים והיה ערפך הזכר חמשה שקלים
 ח כסף ולנקבה ערפך שלשת שקלים כסף: ואם מבין-ששים שנה ומעלה
 ט אם-זכר והיה ערפך חמשה עשר שקל ולנקבה עשרה שקלים: ואם-מין
 הוא מערפך והעמידו לפני הכהן והעריך אתו הכהן על-פי אשר תשיג
 יד הנדר יעריכנו הכהן: ואם-בהמה אשר צטו i 3
 י יקריבו ממנה קרבן ליהוה כל אשר יתן ממנו ליהוה יהיה-קדש: לא
 יחליפנו ולא-ימיר אתו טוב ברע או-רע בטוב ואם-המר ימיר בהמה

תרגום אונקלוס

א ומליל יי עם משה למימר ב מלל עם בני ישראל ותימר להון גבר ארי יפרש נדר בפרסן נפשתי קדם יי ג ויהי פרסנה דכורא מבר עסרין שנין ועד בר שתין שנין ויהי פרסנה חמשיין סלעין דכסף בסלעי קודשא ד ואם נקובתא היא ויהי פרסנה תלתין סלעין ה ואם מבר חמש שנין ועד בר עסרין שנין ויהי פרסנה דכורא עסר סלעין ו ואם מבר שתיין שנין ולעלא אם דכורא ויהי פרסנה חמשיין סלעין ז ואם מבר שתיין שנין ולעלא אם דכורא ויהי פרסנה חמשיין סלעין ו ואם מסכן הוא מפרסנה ויקימנה קדם כהנא ויפרוס: תה כהנא על מימר די תדבק ידא דנודרא יפרסנה כהנא ט ואם בעירא די יקרבו מנה קרבנא קדם יי כל די יתן מנה קדם יי יהי קודשא י לא יחלפנה ולא יעבר תה טב בביש או ביש בטב ואם חלפא יחלף בעירא

פירוש רש"י

סדר כג (ב) פי יפלא. יפרש בפיו: בערפך נפשתי. לתן ערף נפשו, לומר ערף דבר שנפשו תלויה בו עלי: (ג) והיה ערפך וגו'. אין "ערף" זה לשון דמים, אלא בין שהוא יקר בין שהוא זול, כפי שניו הוא הערף הקצוב עליו בפרשה זו: ערפך. כמו 'ערף', וכפל הכפ"ן לא ידעתי מאיזה לשון הוא: (ה) ואם מבין חמש שנים. לא שיהא הנודר קטן, שאין בדברי קטן כלום, אלא גדול שאמר, ערף קטן זה שהוא בן חמש שנים עלי: (ז) ואם מבין ששים שנה וגו'. משיגיע לימי הזקנה האשה קרובה להחשב כאיש, לפיכך האיש פוחת בהזדקנו יותר משליש בערכו והאשה אינה פוחתת אלא שלישי מערכה, דאמרי אינשי,

מפתח סדרי התנ"ך

על פי הדין שבפסוק ט ואם-בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה-קדש: נהגו אנשי בית שמש בעגלה שנשאה את ארון ה' השב משדה פלישתים ובפרות שנשאו את העגלה. והעגלה באה אל-שדה יהושע בית-השמש ונתעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו את-עצי העגלה ואת-הפרות העלו עלה לה': פסוק זה נקבע כראש סדר ד בשמואל. וכך מפרש המלבי"ם ויבקעו שרי פלשתים בקעו עצי העגלה והעלו רצה לומר שצו להעלות את הפרות כי כל זה ודאי לא עשו אנשי בית שמש מעצמם בלי דעת הסרנים שהיו העגלה והפרות שלהם.

כג יא בְּהֵמָה וְהָיָה־הוא וּתְמוֹרְתוֹ יְהִי־קֹדֶשׁ: וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר
 יב לֹא־יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קִרְבָּן לַיהוָה וְהַעֲמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן: וְהַעֲרִיף
 יג הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּעֲרֹפֶךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: וְאִם־גָּאֵל יִגְאֲלֶנָּה
 יד וְיֹסֵף חֲמִישְׁתּוֹ עַל־עֲרֹפֶךָ: וְאִישׁ כִּי־יִקְדַּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה
 והַעֲרִיכוּ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יִקּוּם:
 טו וְאִם־הִמְקִדִישׁ יִגְאֵל אֶת־בֵּיתוֹ וְיֹסֵף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֲרֹפֶךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:
 טז וְאִם | מִשְׁדֵּה אַחֲזָתוֹ יִקְדִישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֲרֹפֶךָ לְפִי זָרְעוֹ זָרַע חֹמֶר
 יז שְׁעָרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף: אִם־מִשְׁנֵת הֵיבֵל יִקְדִישׁ שְׂדֵהוּ כַּעֲרֹפֶךָ יִקּוּם:
 יח וְאִם־אֲחֵר הֵיבֵל יִקְדִישׁ שְׂדֵהוּ וְחֹשֶׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים
 יט הַנּוֹתְרֹת עַד שְׁנַת הֵיבֵל וּנְגָרַע מֵעֲרֹפֶךָ: וְאִם־גָּאֵל יִגְאֵל אֶת־הַשְּׂדֵה
 כ הַמְקִדִישׁ אֹתוֹ וְיֹסֵף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֲרֹפֶךָ עָלָיו וְקָם לוֹ: וְאִם־לֹא יִגְאֵל

חמישי 7

תרגום אונקלוס

בבעירא ויהי הוא וחלופי יהי קדיש יא ואם כל בעירא מסאבא די לא יקרבונו מנה קרבנא קדם יי ויקים ית בעירא קדם כהנא יב ויפרוס כהנא יתה בין טב ובין ביש כפרסנא דכהנא כן יהי יג ואם מפרק יפרסנא ויוסף חמשה על פרסנא יד וגבר ארי יקדש ית ביתה קודשא קדם יי ויפרסנא כהנא בין טב ובין ביש כמא די יפרוס יתה כהנא כן יקום טו ואם דאקדש יפרוק ית ביתה ויוסף חומש כסף פרסנא עלוהי ויהי לה טז ואם מחקל אחסנתה יקדיש גבר קדם יי ויהי פרסנא לפום זרעה בר זרע כור שעורין בחמשין סלעין דכסף יז אם משתא דיובלא יקדש חקלה כפרסנא יקום יח ואם בתר יובלא יקדש חקלה ויחשב לה כהנא ית כספא על מימר שניא דאשתארן עד שתא דיובלא ויתמנע מפרסנא יט ואם מפרק יפרוק ית חקלא דאקדש יתה ויוסף חומש כסף פרסנא עלוהי ויקום לה כ ואם לא יפרוק

פירוש רש"י

(יא) ואם כל בהמה טמאה. בבעלת מום הכתוב מדבר שהיא טמאה להקרבה, ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים יוצאין לחלין בפדיון, אלא אם כן הוממו: (יב) כערפך הפהו כן יהיה. לשאר כל אדם הבא לקנותה מיד הקדש: (יג) ואם גאל יגאלנה. בבעלים החמיר הכתוב להוסיף חמש, וכן במקדיש בית, וכן במקדיש את השדה, וכן בפדיון מעשר שני, הבעלים מוסיפין חמש ולא שאר כל אדם: (טז) והיה ערפך לפי זרעו. ולא כפי שויה, אחת שדה טובה ואחת שדה רעה פדיון הקדשן שונה, בית כור שעורים בחמשים שקלים, כך גזרת הכתוב, והוא שבא לגאלה בתחלת היובל, ואם בא לגאלה באמצעו נותן לפי החשבון, סלע ופנדיון לשנה, לפי שאינה הקדש אלא למנן שני היובל, שאם נגאלה הרי טוב, ואם לאו, הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדת ביד הלוקח עד היובל כשאר כל השדות המכורות, וכשהיא יוצאה מידו חוזרת לכהנים של אותומשמר שהיובל פוגע בו,

ומתחלקת ביניהם. זהו המשפט האמור במקדיש שדה. ועכשו אפרשנו על סדר המקראות: (יז) אם משנת היבל יקדיש וגו'. אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה, ובא זה לגאלה מיד, "כערפך יקום", כערך הזה האמור יהיה, חמשים כסף יתן: (יח) ואם אחר היבל יקדיש. וכן אם הקדישה משנת היובל ונשתהה ביד גזבר, ובא זה לגאלה אחר היובל: וחשב לו הפהו את הכסף על פי השנים הנותרות. כפי חשבון, כיצד, הרי קצב דמיה של ארבעים ותשע שנים חמשים שקל, הרי שקל לכל שנה ושקל יתר על כלן, והשקל ארבעים ושמונה פנדיון, הרי סלע ופנדיון לשנה, אלא שחסר פנדיון אחד לכלן, ואמרו רבותינו שאותו פנדיון קלבונו לפרוטרוט, והבא לגאול יתן סלע ופנדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד שנת היובל: ונגרע מערפך. מנן השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון: (יט) ואם גאל יגאל וגו' המקדיש אתו. יוסיף חמש על הקצבה הזאת: (כ) ואם לא יגאל

כל דיני הערכין, הנחלות ושדות האחוזה מתבססים על דברי ה' כפי הנביא ירמיה שנקבעו לראש סדר טו שם: מפתח סדרי התנ"ך אנכי עשיתי את הארץ את האדם ואת הבהמה אשר על פני הארץ כחלי הגדול ובזרועי הנטויה ונתתייה לאשר ישר בעיני:

כג	כא	את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד: והיה השדה	בחקותי
כד	כב	בצאתו ביכל קדש ליהוה כשדה חרם לכהן תהיה אחזתו: ואם את	ששי
כה	כג	שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש ליהוה: וחשב-לו הכהן את	
כו	כד	מכסת הערפך עד שנת היכל ונתן את הערפך ביום ההוא קדש ליהוה:	
כז	כה	בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר-לו אחזת הארץ:	
כח	כו	וכל-ערפך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל: אך-בכור אשר	
	כז	יבכר ליהוה בבהמה לא יקדיש איש אתו אם-שור אם-שה ליהוה הוא:	
	כח	ואם בבהמה הטמאה ופדה בערפך ויסף חמשתו עליו ואם-לא יגאל	
	כט	ונמכר בערפך: אך כל-חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל-אשר-לו מאדם	
		ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל-חרם קדש-קדשים הוא	

תרגום אונקלוס

ית חקלא ואם זבין ית חקלא לגבר אחרן לא יתפרק עוד כה ויהי חקלא במפקה ביובלא קודשא קדם יי כחקל חרמא לכהנא תהי אחסנתה כב ואם ית חקל זבינוהי די לא מחקל אחסנתה יקדש קדם יי כג ויחשב לה כהנא ית מנין פרסנה עד שתא דיובלא ויתן ית פרסנה בימא הווא קודשא קדם יי כד בשתא דיובלא יתוב חקלא לדוכנה מנה לדדילה אחסנת ארעא כה וכל פרסנה יהי בסלעי קודשא עסרין מעין יהי סלעא כו ברם בוכרא די יתפכר קדם יי כבעירא לא יקדש גבר יתה אם תור אם אמר דיי הוא כז ואם כבעירא מסאבא ויפרוק בפרסנה ויוסף חמשה עלוהי ואם לא יתפרק ויזדבן בפרסנה כה ברם כל חרמא די יחרם גבר קדם יי מכל די לה מאנשא ובעירא ומחקל אחסנתה לא יזדבן ולא יתפרק כל חרמא קדש קודשין הוא פירוש רש"י

(כז) ואם בבהמה הטמאה וגו'. אין המקרא הזה מוסב על הבכור, שאין לומר בבכור בהמה טמאה "ופדה בערפך", וחמור אין זה, שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, והוא מתנה לכהן ואינו להקדש, אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שהכתוב שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית: ופדה בערפך. כפי מה שיעריכנה הכהן: ואם לא יגאל. על ידי בעלים: ונמכר בערפך. לאחרים: (כח) אך כל חרם וגו'. נחלקו רבותינו בדבר, יש אומרים סתם חרמים להקדש, ומה אני מקים "כל חרם בישראל לך יהיה" (במדבר יח:ד), בחרמי כהנים, שפרש ואמר הרי זה חרם לכהן, ויש שאמרו סתם חרמים לכהנים: לא ימכר ולא יגאל. אלא ינתן לכהן. לדברי האומר סתם חרמים לכהנים, מפרש מקרא זה בסתם חרמים, והאומר סתם חרמים לבדק הבית, מפרש מקרא זה בחרמי כהנים, שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבאו ליד כהן, וחרמי גבה נפדים: כל חרם קדש קדשים הוא. האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן, והאומר סתם חרמים לכהנים, מפרש "כל חרם קדש קדשים הוא לה" ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים, ונותן לכהן, כמו ששנינו במסכת ערכין (דף כח:), אם נדר נותן דמיהם, ואם נדבה נותן את טובתה: מאדם. כגון שהחרים עבדיו ושפחותיו הכנענים:

את השדה. המקדיש: ואם מכר. הגזבר: את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד. לשוב ביד המקדיש: (כא) והיה השדה בצאתו ביכל. מיד הלוקחו מן הגזבר, כדרך שאר שדות היוצאים מיד לוקחיהם ביובל: קדש לה. לא שישוב להקדש בדיק הבית ליד הגזבר, אלא "כשדה חרם" הנתון לכהנים, שנאמר "כל חרם בישראל לך יהיה" (במדבר יח:ד), אף זו תתחלק לכהנים של אותו משמר שיום הכפורים של יובל פוגע בו (ערכין כח ע"ב): (כב) ואם את שדה מקנתו וגו'. חלוק יש בין שדה מקנה לשדה אחזה, ששדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל, לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל, שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים. לפיכך אם בא לגאלה, יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחזה, ואם לא יגאל וימכרנה הגזבר לאחר, או אם יגאל הוא, "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו", אותו שהקדישה. וכן תאמר "לאשר קנהו" הלוקח הזה האחרון "מאתו", וזהו הגזבר, לכך הצריך לומר "לאשר לו אחזת הארץ" מירשת אבות, וזהו בעלים הראשונים שמכרוה למקדיש: (כח) וכל ערפך יהיה בשקל הקדש. כל ערך שכתוב בו "שקלים" יהיה בשקל הקדש: עשרים גרה. עשרים מעות, כך היו מתחלה, ולאחר מכאן הוסיפו שתות ואמרו רבותינו שש מעה כסף דינר, עשרים וארבע מעות לסלע: (כו) לא יקדיש איש אתו. לשם קרבן אחר, לפי שאינו שלו:

כג

כט, ל

לִיהוָה: כֹּל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחַרֵם מִן־הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת: וְכָל־מַעֲשֵׂוֹ

שביעי

לֹא הָאָרֶץ מִזְרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לִיהוָה הוּא קָדֵשׁ לִיהוָה: וְאִם־גָּאֵל יִגָּאֵל

בחוקותי

לִב אִישׁ מִמַּעֲשָׂוֵהוּ חֲמָשִׁיתוֹ יִסַּף עָלָיו: וְכָל־מַעֲשֵׂוֹ בָקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר

מפטיר

לג תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קָדֵשׁ לִיהוָה: לֹא יִבָּקֵר בֵּין־טוֹב לְרַע וְלֹא

יִמְרָנוּ וְאִם־הֵמָּר יִמְרָנוּ וְהִיָּה־הוּא וְתִמְוֹרְתוֹ יִהְיֶה־קָדֵשׁ לֹא יִגָּאֵל:

לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי:

חזק

תרגום אונקלוס

קָדֵם יי כט כל חרמא די יתחרם מן אנשא לא יתפרק אתקטלא יתקטל ל וכל מעשרא דארעא מזרעא דארעא מפירי אילנא דיי הוא קודשא קדם יי ואם מפרק פרוק גבר ממעשרה חמשה יוסף עלוהי לב וכל מעשר תורין וען כל דיעבר תחות חטרא עשיראה יהי קדיש קדם יי לג לא יבקר בין טב לביש ולא יחלפנה ואם חלפא יחלפנה ויהי הוא וחלופה יהי קודשא לא יתפרק לד אלני פקודיא די פקיד יי ית משה לות בני ישראל בטורא דסיני

פירוש רש"י

"וַנִּתַּת בְּכֶסֶף וָגֹז" (דברים יד:כה):

(לב) תחת השבט. כשבא לעשרן, מוציאן בפתח זה אחר זה, והעשירי מכה בשבט צבוע בסיקרא, להיות נכר שהוא מעשר, כן עושה לעגלים ולטלאים של כל שנה ושנה: יהיה קדש. לקרב למזבח דמו ואמוריו, והבשר נאכל לבעלים, שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהנה, ולא מצינו שיהא נתון בשרו לכהנים: (לג) לא יבקר וגו'. לפי שנאמר "וכל מבחר נדריכם" (דברים יב:יא), יכול יהא בורר ומוציא את היפה, תלמוד לומר "לא יבקר בין טוב לרע", בין תם בין בעל מום חלה עליו קדשה, ולא שיקרב בעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר, ואסור לגזז ולעבד:

(כט) כל חרם אשר יחרם וגו'. היוצא להרג ואמר אחד ערכו עלי, לא אמר כלום: מות יימת. הרי הולך למות, לפיכך "לא יפדה", אין לו דמים ולא ערף: (ל) וכל מעשר הארץ. במעשר שני הכתוב מדבר: מזרע הארץ. דגן: מפרי העץ. תירוש ויצהר: לה הוא. קנאו השם, ומשלחנו צנה לך לעלות ולאכל בירושלים, כמו שנאמר "ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' מעשר דגנך תירשך וגו'" (דברים יד:כג):

(לא) ממעשרו. ולא ממעשר חבירו, הפודה מעשר של חבירו אין מוסיף חמש. ומה היא גאלתו, יפדנו כדי להתירו באכילה בכל מקום, והמעות יעלהויאכל בירושלים, כמו שכתוב

מפתח סדרי התנ"ך

הפטרת הסדר: סדר כג עוסק בערכי אדם. הפטרת הסדר היא בספר שופטים (ח:מת) מנדרו של יפתח ששאל שלא כהוגן וזימנו לו את בתו. ויזר יפתח נדר וגו' והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשוכי בשלום מבני עמון והיה ליהודה והעליתיהו עלה: וגו' ויבא יפתח המצפה אל־ביתו והנה בתו יצאת לקראתו בתפים ובמהלכות.

מדרש תנחומא מחבר בין פרשת ערכין ובתו של יפתח תוך ביקורת חריפה ביותר הן על יפתח והן על פינחס ששימש אז ככהונה גדולה: איש כי יפליא נדר בערכך נפשות... ואם אין בידו תורה אין בידו כלום. כן את מוצא ביפתח הגלעדי, מפני שלא היה בן תורה, אבד את בתו... באותה שעה היה עליו כעס מן הקב"ה... והלא פנחס היה שם [להתיר את נדרו]... אלא פנחס אמר, אני כהן גדול בן כהן גדול ואיך אלך אצל עם הארץ. יפתח אמר, אני ראש שופטי ישראל ראש הקצינים, אשפיל עצמי ולאך אצל הדיוט. מבין תרויהון אבדת ההיא עלבתא מן עלמא [מבין שניהם אבדה ההיא אומללה מן העולם] ושניהם נתחייבו בדמיה... ורוח הקודש צווחת, נפשות הייתי רוצה שתקריב לפני אשר לא ציויתי ולא עלתה על לבי. ... אמר להם הקב"ה לישראל, אם אתם מביאין לפני ערכים שלכם, מעלה אני עליכם, כאילו נפשותיכם הקרבתם לפני.

וכך פייט רבי ינאי

כי לך כל הנפשות ונשמות / רוחות וחיות ויחידות
ותיקר לך נפש יחידך / ואל תתן לחיית נפש תורך
ויקר לך פידיונם / ויערב לך כופרם
עם אוהבך בכל לבכם / ומואזיכם לך בכל הונם / ומחובביכם לך בכל נפשם
בכוא נפשם בם / ובצאת מם / ועזרה בגופם
יעריצו שמך בקדושה / כסוד קדושי מעלה

ח מא יהוה עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבאו מאפסי-ארץ צח
וילאמרו אף-שקר נחלו אבותינו הבל ואין-בם מועיל:
מב, מג היעשה-לו אדם אלהים והמה לא אלהים: לכן הנני מודיעם
בפעם הזאת אודיעם את-ידי ואת-גבורתי וידעו כי-שמי
מד יהוה: חטאת יהודה כתובה בעט ברזל צט
מה בצפרן שמיר חרושה על-לוח לבם ולקרנות מזבחותיכם: כזכר
בניהם מזבחותם ואשריהם על-עץ רענן על גבעות הגבהות:
מו הררי בשדה חילך כל-אוצרותיך לבז אתן במתיך בחטאת
מז בכל-גבוליך: ושמטתה ובך מנחלתך אשר נתתי לך והעבדתיך
את-איביך בארץ אשר לא-ידעת כי-אש קדחתם באפי עד-עולם
מח תוקד: כה | אמר יהוה ארור הגבר אשר יבטח ק
מט באדם ושם בשר זרעו ומן-יהוה יסור לבו: והיה כערער בערבה
ולא יראה כי-יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא
א תשוב: ברוד הגבר אשר יבטח ביהוה והיה קא
ב יהוה מבטחו: והיה כעץ | שתול על-מים ועל-יובל ישלח שרשיו
ולא ירא [יראה] כי-יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא
ג ידאג ולא ימיש מעשות פרי: עקב הלב מכל ואנש הוא מי ידענו:
ד אני יהוה חקר לב בחן פליות ולתת לאיש כדרכו [בדרךכו] כפרי
ה מעלליו: קרא דגל ולא ילד עשה עשר ולא קב
ו במשפט בחצי ימו [ימיו] יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל: כסא כבוד
ז מרום מראשון מקום מקדשנו: מקנה ישראל יהוה כל-עזביך
יבשו יסורי [וסורי] בארץ יכתבו כי עזבו מקור מים-חיים
את-יהוה:

ח, ט רפאני יהוה וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה: [הפרשה ממשיכה] קג

כ ויהי דבר יהוה אלי לאמר: בן-אדם הנבא על-רועי ישראל הנבא ואמרת אליהם
 לרעים כה-אמר | אדני יהוה הוי רעי ישראל אשר היו רעים אותם הלוא הצאן
 ירעו הרעים: את-החלב תאכלו ואת-הצמר תלבשו הבריאה תזבחו הצאן לא
 כב תרעו: את-הנחלות לא חזקתם ואת-החולה לא-רפאתם ולנשפרת לא חבשתם
 ואת-הנודחת לא השבתם ואת-האבדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם אתם ובפרך:
 כג, כד ותפוצינה מבלי רעה ותהיינה לאכלה לכל-חית השדה ותפוצינה: ישגו צאני
 בכל-ההרים ועל כל-גבעה רמה ועל כל-פני הארץ נפצו צאני ואין דורש ואין
 כה, כו מבקש: לכן רעים שמעו את-דבר יהוה: חי-אני נאם | אדני יהוה אם-לא יען היות
 צאני | לבז ותהיינה צאני לאכלה לכל-חית השדה מאין רעה ולא-דרשו רעי
 כז את-צאני וירעו הרעים אותם ואת-צאני לא רעו: לכן הרעים שמעו דבר-יהוה:
 כח כה-אמר אדני יהוה הנני אל-הרעים ודרשתי את-צאני מידם והשפתים מרעות
 צאן ולא-ירעו עוד הרעים אותם והצלתי צאני מפיהם ולא-תהיין להם
 כט לאכלה: כי כה אמר אדני יהוה הנני-אני ודרשתי את-צאני
 ל ובקרתים: כבקרת רעה עדרו ביום-היותו בתוך צאנו נפרשות כן אבקר את-צאני
 לא והצלתי אתהם מכל-המקומת אשר נפצו שם ביום ענן וערפל: והוצאתים
 מן-העמים וקבצתים מן-הארצות והביאתים אל-אדמתם ורעיתים אל-הרי ישראל
 לב באפיקים ובכל מושבי הארץ: במרעה-טוב ארעה אתם ובהרי מרום-ישראל יהיה
 לג נוהם שם תרבצנה בנוה טוב ומרעה שמן תרעינה אל-הרי ישראל: אני ארעה
 לד צאני ואני ארביצם נאם אדני יהוה: את-האבדת אבקש ואת-הנודחת אשיב
 ולנשפרת אחבש ואת-החולה אחזק ואת-השמנה ואת-החזקה אשמיד ארענה
 לה במשפט: ואתנה צאני כה אמר אדני יהוה הנני שפט בין-שה לשה לאילים
 לו ולעתודים: המעט מכם המרעה הטוב תרעו ולתר מרעיכם תרמסו ברגליכם
 לו ומשקע-מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם תרפשו: וצאני מרמס רגליכם
 תרעינה ומרפש רגליכם תשתינה:
 לח, לט לכן כה אמר אדני יהוה אליהם הנני-אני ושפטתי בין-שה ברליה ובין שה רזה: יען
 בצד ובכתף תהדפו ובקרניכם תנגחו כל-הנחלות עד אשר הפיצותם אותנה
 מ אל-החוצה: והושעתי לצאני ולא-תהיינה עוד לבז ושפטתי בין שה לשה:
 מא והקמתי עליהם רעה אחד ורעה אתהן את עבדי דויד הוא ירעה אתם והוא יהיה
 מב להן לרעה: ואני יהוה אהיה להם לאלהים ועבדי דוד נשיא בתוכם אני יהוה
 מג דברתי: וכרתי להם ברית שלום והשבתי חיה-רעה מן-הארץ וישבו במדבר
 מא לבטח וישנוו ביצרים: ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו
 נ גשמי ברכה יהיו: ונתן עץ השדה את-פריו והארץ תתן יבולה והיו על-אדמתם
 ב לבטח וידעו כי-אני יהוה בשברל את-מטות עלם והצלתיים מיד העבדים בהם: